

Komunikacijski prilozi i priložni odnosi u hrvatskom i poljskom jeziku

Neda Pintarić (Zagreb)

1. Uvod

Komunikacijske ili pragmatičke priloge definirat ćemo kao nepromjenjivu vrstu riječi ili skup riječi korišten u komunikaciji za pokazivanje priložnih emotivnih odnosa. Sam naziv *pri-log* označuje prilaganje glagolu (ali i drugim vrstama riječi, napose pridjevima: *vrlo opsežan*, priložima: *iznenađujuće dobro*, pa čak i imenicama: *gotovo genijalac*), što je vidljivije u latinskom nazivu *ad-verbum* (uz glagol). U poljskom je jeziku on doslovno tako preveden: *przy-słówek* (gdje *słowo* znači riječ i glagol).

Prilog u rečenici vrši funkciju priložne oznake (u poljskome se naziva *okolicznik*, što navodi na okolnosti u kojima se odvija radnja). Zato možemo reći da prilog označuje distinkciju radnje (tj. opisuje radnju kao što atribut opisuje imenice u subjektu i objektu). Prilog se može promatrati na morfološko-semantičkoj razini kad se radi o vrstama riječi, a na sintaktičkoj razini ima funkciju priložne oznake i često se izriče kao složena prijedložno-imenička struktura. Zbog takvih složenih priložnih funkcija rabimo termin *priložni odnos* u kojemu je sadržana morfološka i sintaktička uloga priloga te njegovo semantičko i pragmatičko značenje u komunikaciji.

U radu ćemo provesti formalno-semantičko-funkcionalnu klasifikaciju priloga (leksemnih i frazemnih oblika) na temelju korpusa koji smo sastavili prema Bralczykovu *Słowniku 100 tysięcy potrzebnych słów* uz konzultaciju ostalih poljskih i hrvatskih rječnika navedenih u popisu literature. Iz Bralčkova poljskog rječnika ispisali smo oko 2500 tisuće leksema označenih kao prilozi koje ćemo uspoređivati s hrvatskima na temelju hrvatskih rječnika i vlastita jezičnog iskustva. Od pomoći nam je bio i *Glosar tvorbenih formanata* Danka Šipke.

U svom rječniku *Glosar tvorbenih formanata* iz 2005. godine Danko Šipka promatra značenje koje prilozi dobivaju derivacijom (izvođenjem). Na taj način on povezuje sufiksalne i prefiksalne tvorbene oblike s njihovim značenjem koje ne ovisi o značenju korijena riječi. Tako on navodi da npr. sufiks *-ačke* kao prefiksarno-sufiksarna tvorevina označuje pravac u odnosu na dio tijela X (*na-glav-ačk-e*), sufiks *-as* znači: u vrijeme X (*nočas*), sufiks (formant) *-ećivo* znači: na način radnje (*mol-ećivo*, *bol-ećivo*), sufiks (formant) *-icko* označuje deminutiv za količinu radnje (*ovol-icko*, *tol-icko*, *kol-icko*), a sufiks (formant) *-ovito* znači: kao X (*tajn-ovito*, *kiš-ovito*) itd.

I Jochen Raecke (2010) smatra da se rječotvorje, nakon emancipacije od morfologije, mora uhvatiti u koštac sa semantičkim procesima, pogotovo kad se radi o novim riječima koje su rezultat ne samo formalnih, nego i semantičkih komponenata.

Prilozi mogu opisivati različita semantička polja radnje: *mjesto* (*visoko*; *wysoko*), *vrijeme* (*navrijeme*; *na czas*), *način* (*dobro*; *dobrze*), ali i *ponašanje* (*časno*; *godnie*, *osvetoljubivo*; *mściwie*), *osjetilnost* (*hladno*; *zimno*, *trpko*; *cierpko*), *osjećajnost* (*strpljivo*; *cierpliwie*, *radosno*; *radośnie*), *zvukovnost* (*bučno*; *hałaśliwie*), *deminutivnost-hipokorističnost* (*tanahno*; *cieniuteńko*), *količinu* (*mnogo*; *dużo*), *veličinu* (*veliko*; *wielko*), *jačinu obilježja* (*nevjerojatno*; *niesamowicie*), *nijekanje* (*nemoguće*; *niemożliwie*), *potvrđivanje* (*da*; *właśnie*, *tako je*; *tak jest*), *imitaciju govora* (*ismijavajuće*; *drwiąco*, *bolećivo*; *boleściwie*), *način ponašanja* (*pristojno*; *przyczwoicie*) itd. Unutar svake semantičke skupine mogu se odijeliti pozitivni, negativni i neutralni primjeri. Zato su prilozi nezaobilazni u komunikaciji, njima se svakodnevno služimo i bez njih ne bismo mogli iskazati svoje osjećaje prema ljudima, sadržajima i okružju. Kako su prilozi u komunikaciji uvijek emotivno i modalno obilježeni, nazivam ih pragmemima ili pragmatičkim priložima (Pintarić 2002. i 2010.).

Cilj je ovoga rada pokazati šarolikost tvorbenih oblika i značenja priloga i priložnih odnosa u hrvatskom i poljskom jeziku bez kojih nema uspješne i spontane komunikacije.

2. Analiza priloga i priložnih odnosa

Pokazat ćemo osnovne formante sa sufiksima koji tvore priložne odnose u jednoleksemnim priložima te u višeleksemnim priložnim odnosima (sintagmama, usporedbama, frazemima i priložnim /sure/čenicama).

Osnovne priložne oblike nastale od pridjeva relativno je lako formalno izdvojiti po njihovim sufiksima koji su jednaki u poljskom i hrvatskom jeziku. Razlike ipak postoje, i to u distribuciji formanata *-e* i *-o*. U hrvatskom jeziku češći su prilozi s formantom *-o* (*ružno*, *krasno*), a formant *-e* nalazi se

uglavnom u priloziima tvorenima od komparativa pridjeva (*bolje, lakše, ružnije, inače*), kao i u dva mjesna priloga: *gore* i *dolje*. U poljskom jeziku postoje primjeri u kojima paralelna uporaba sufiksa *-o* i *-e* (*wysoko // wysoce*) nosi semantičko-stilske razlike (prvi primjer je stilski neobilježen, a drugi se odnosi na visoki stil). Sufiks *-e* u poljskom jeziku zahtijeva alternaciju kraja osnove pa se ona u pridjevu *dobr-y* pretvara u priložni oblik *dobrz-e*. Sufiks *-a* nalazi se u oba jezika u manjem broju priloga: *odavna*; *z dawna, izbliza*; *z bliska, izdaleka*; *z daleka*.

Razlike postoje u prefiksarno-sufiksnoj tvorbi priloga koji su sastavljeni od prijedloga i imenice s najrazličitijim priložnim funkcijama. Tako se u oba jezika mogu naći prilozi *po svjetsku*; *po polsku*, ali su u hrvatskom jeziku takvi primjeri vrlo rijetki, ako ne i dijalektalni, dok su u poljskom česti za način govora na različitim jezicima (*po chorwacku, po szwedsku, po angielsku* itd.), kao i za način spremanja nekih jela (*po wiedeńsku, po grecku*) za koji se u hrvatskom mora uporabiti *na bečki* (*švedski, engleski, grčki*) *način* ili u obliku pridjeva, npr. *bečki odrezak*.

Mnogi hrvatski prilozi leksikalizirani su zbog spojenoga pisanja (usp. Silić i Tafra). To je katkada opravdano, ali često i nije. Josip Silić (2008) pledira za spojeno pisanje prijedloga i imenice u funkciji priloga kada imaju različita značenja (npr. *Nasmrt* se prepao – za razliku od: *Mislio je na smrt*). U prvom se slučaju prilog može zamijeniti drugim prilogom: *jako, strašno* i sl., a u drugom slučaju radi se o smrti kao objektu mišljenja. Sličan je primjer u pisanju prijedloga odvojenoga od imenice (npr. *stajati u redu*) i prijedloga sljubljenoga s imenicom (npr. *ova je osoba uredu*). U izričajima *na primjer* ili *bez obzira* ne dolazi do spajanja prijedloga i imenice pa se pitamo kako objasniti računalu koji se prijedlozi pišu zajedno s imenicama, a koji odvojeno, kad se isti prijedlozi jednom pišu odvojeno, a drugi put zajedno: *naoko, bespredmetno, zamalo*.

B. Tafra (2009) smatra da prefiksadni glagolski formanti *na, bez, za* i sl. nisu prijedlozi pa se to može tvrditi i za prefiksadne formante u navedenim priloziima. No u većini slučajeva jednaki su oblici prijedloga i prefiksadnih glagolskih formanata (različiti su samo strani prefiksi koji u hrvatskom jeziku ne funkcioniraju kao prijedlozi, ali u svojim jezicima to jesu). Prefiks *pre-* nema prijedložnoga značenja (usp. *previše, prejako, premalo*), nego funkciju prefiksadnoga formanta za povećanje količine. Isto je s poljskim *prze-* u glagolu *przedobrzyc*. No izuzetci potvrđuju pravilo! Naravno, prijedložni prefiksi u tvorbi imaju drugu funkciju nego u sintaksi, ali oni imaju isti oblik kao prefiski i kao prijedlozi. Dokaz za tu tvrdnju jest odvojeno pisanje prijedloga i imenice kad je riječ o priložnim oblicima (*na vrhu* i *navrh*).

Kako je jezik živ i promjenjiv organizam, neki su se priložni oblici leksikalizirali i pišu se spojeno, dok se za druge još dvoji kakvu bi im grafiju trebalo pripisati. U govoru nema takvih problema: prijedlozi s imenicom u funkciji priloga izgovaraju se sliveno, kao fonetska riječ, a pravo se značenje otkriva u konkretnoj komunikacijskoj situaciji koja otklanja homonimičnost.

U poljskom jeziku smatra se da složenice prijedloga i imenice nisu prilozni pa se ne mogu ni pisati zajedno. Zato se npr. *w porządku* piše odvojeno bez obzira radi li se o redu (*porządek*) ili o priložnoj funkciji u značenju *dobro*, *OK*. Čak i ako imenica počinje samoglasnikom i izgovara se sliveno s prijedlogom, ona je u pismu odvojena od prijedloga, usp. *w ogóle* (dok je hrvatski prevedeni prilog *uopće* pisan zajedno s prijedlogom).

Postoje međutim i slučajevi vrlo frekventnih komunikacijskih priloga koji se pišu zajedno u oba jezika. U poljskom su se jeziku oni leksikalizirali i stoga se pišu zajedno, kao npr. *zresztą* (koji se sastoji od prefiksa *z* i imenice *reszta* u instrumentalu), kao i u hrvatskom jeziku: *uostalom* (*u* + *ostalo* u lokativu).

J. Tokarski (1978: 153–158) navodi da se u gramatikama po analogiji s okoštanim imeničkim formama instrumentala počelo u seriju priloga uključivati i povezanost prijedloga s imenicama (npr. *na czas* = navrijeme, *z rana* = odjutra, *na bok* = nastranu, postrance, *od ręki* = naruku, *po pas* = do pojasa, *w miarę* = donekle, *z góry* = unaprijed). U poljskome su prema pravopisu Poljske akademije znanosti ovakve konstrukcije smatrane „prijedlozima s imenicama“, a ne prilozima. S tim se slaže i Ewa Jędrzejko (1984). Tokarski spominje problem kada imenice koje ulaze u odnos s prijedlozima više ne postoje u suvremenom jeziku (npr. *bez liku* = bezbroj) ili su preuzete iz seoskog života pa nisu poznate građanima (npr. *w cwał* = kasom). Tada je teško objasniti da se radi o odnosu prijedloga i imenice. Postoje i složeni oblici prijedloga i priloga (*na miękko* = umeko, na meko; *na czarno* = *na crno*) ili prijedloga i pridjeva (*na dobre* = u potpunosti, *na marne* = uzalud, utaman).

Dokazom da se ovdje radi o prijedložnim prefiksima jest oblik imenice u kosom padežu koji diktira prijedlog (*z rana* – genitiv, *od ręki* – genitiv; *w miarę* – akuzativ, *na bok* – akuzativ; *zresztą* – instrumental).

Kod nekih priložnih odnosa teško je utvrditi o kojoj se vrsti riječi radi, npr. polj. *bez mała* = gotovo, skoro. Postoji u oba jezika odnos priloga i zamjenice u priložnoj funkciji, npr. *mało tego* = štoviše, ne samo to. Ako bi se svi tzv. „složeni prilozni“ (koji su zapravo priložne oznake i imaju sintaktički karakter), isključili iz skupine priloga, preostali bi samo prilozni koji se tvore od pridjeva. Tokarski zato predlaže **kompromisno** rješenje da se u

priloge uključe samo okoštale priložne oznake s nepromjenjivim sastavnicama (usp. *za muž, za pan brat*). Takve oblike Tokarski naziva *neseerijskim priložima*. No time se ne rješava pravopisno pitanje priložnih oznaka. U poljskom pravopisu prijedlozi i imenice pišu se uvijek odvojeno kad imaju funkciju priložne oznake.

Ova ortografska pitanja usko su povezana s tvorbom priloga. Analizirajući veću skupinu priložnih odnosa, uvidjeli smo da formalno postoje prilozi *sensu stricto* (*lijepo; pięknie*), prefiksadni, sufiksadni i prefiksadno-sufiksadni prilozi (*bemislano, ponajprije/prije svega, osim toga/uz to; bezsensownie, przede wszystkim, ponadto*) te frazemski prilozi (sintagme, usporedbe i priložne surečenice) u funkciji priložnih oznaka (*na primjer, osim toga, na neki način, kakogod bilo, kako bilo da bilo, što je – je, istinabog, kao prst i nokat = nerazdvojno; da te bog sačuva, ajme majko, = užasno; na przykład, w jakiś sposób, że aż przykro, było nie było, jak dwie krople wody*). Vidimo da su to raznolike skupine s priložnim odnosima te da se u oba jezika pišu različito, jednom odvojeno, drugi put spojeno, ovisno o lingvističkom pristupu (u hrvatskome se za neke priložne odnose B. Tafra zalaže da se pišu zajedno iako se sastoje od različitih oblika, npr. *datebogsacuva*). Mnogi frazemski prilozi izgubili su priložno značenje pa ih neki lingvisti nazivaju tekstovnim konektorima (Velčić 1983) jer funkcioniraju kao metatekstovni kvalifikatori (Grybosiova, 2007), tj. vrše funkciju pokazatelja ili odnosa rečeničnih i međurečeničnih veza (polj. *stosunki zespolenia wewnętrznego i zewnętrznego, wskaźniki zespolenia*, Klemensiewicz, 1968).

Veznici i partikule mogu katkada biti u funkciji priloga. Njihova se priložna funkcija u poljskom jeziku tada može odrediti samo u sintaktičkom kontekstu. *Dookoła miasta rozciągał się las. Wszyscy siedzieli dookoła*. U prvom primjeru *dookoła* je uz imenicu pa je u funkciji prijedloga i tek zajedno s imenicom tvori priložnu oznaku mjesta te se nalazi u sintaktičkom odnosu rekcije: *dookoła kogo, czego*. U drugom primjeru *dookoła* je povezan s glagolom i ima funkciju priloga kao vrste riječi te odgovara na pitanje mjesnoga priloga: *gdje*. Ovakav dvostruk odnos u hrvatskom jeziku nije moguć jer se prvi primjer prevodi kao *oko grada se proteže šuma*, a drugi primjer kao *svi su sjedili uokolo (ukrug)*.

Kako je prilog po svojoj definiciji i položaju povezan s **glagolom**, može se reći da **prilog opisuje distinkciju radnje**: *brzo raditi, lijepo pisati; szybko pracować, ładnie pisać*. Ako glagol pretvorimo u glagolsku imenicu, prilog postaje pridjevom: *brz rad, lijepo pisanje; szybka praca, ładne pisanie*. U poljskom se jeziku razlikuje forma srednjega roda pridjeva od oblika priloga: sr.

rod *ładne* naspram priloga *ładnie*, dok je u hrvatskom jeziku isti oblik za pridjev srednjega roda i prilog: *lijepo pisanje, lijepo pisati*.

Povezanost distinkcije radnje s prilogom može se tvorbeno i semantički pokazati i u samom **glagolu**. Tako na primjer glagol *škrabati, piskarati; bazgrać, bazgrolić* znači: *ružno pisati, pisati puno i loše*. U prvom primjeru radnja ružnoga pisanja u hrvatskom jeziku iskazana je semantički: onomatopejskim korijenom *škrab-* kao i u poljskome: *bazgr-*. U drugom se primjeru isto značenje u oba jezika iskazuje tvorbenim formantima izvan korijena: *pis-k-ara-ti, bazgr-oli-ć*. U hrvatskom jeziku deminutivnim sufixsom *-k-* označuje se pejorativnost radnje, a sufixsom *-ara-* postiže se značenje dugoga trajanja te pejorativne radnje. U poljskom jeziku zadržan je onomatopejski korijen koji je pejorativan sam po sebi, a njemu je pridodan sufix *-oli-* kojim je, slično kao u hrvatskome *-ara-* predstavljena duljina pejorativne radnje. Na taj se tvorbeni način pokazuju tri značenja u jednoj riječi: pogrđnost radnje, dugo trajanje takve pogrđne radnje i govornikovo podcjenjivanje takve radnje (iskazano deminutivnim sufixsom *-k-* u hrvatskome jeziku).

Imenice sa sufixsom *-arija, -orija* ili *-urija* u sebi sadrže također priložno značenje negativno obilježene radnje (usp. *svinjarija* – podao i ružan čin, ponašati se podlo < svinjski < svinja; *ludorija* – ludost, lud čin, ponašati se ludo; *smijurija* < smijati se, ponašati se smiješno). Kako su to imenice, one u rečenici vrše funkciju objekta, a i taj je vezan s predikatom kao i priložna oznaka. Imenička složenica sastavljena od zamjenica također uz odgovarajući sufix dobiva priložno značenje: *koještarija* – glupe riječi < koješta, štagod (govoriti), ponašati se glupo.

Postoje i primjeri kada isti imenički oblik u nominativu, ovisno o sintaktičkom kontekstu, ima funkciju imenice ili priloga: usp. *Istina je vrlina* i *Istina, to baš nije uvijek tako*.

Instrumental imenica često može biti petrificiran, okoštao te tada dobiva priložno značenje. Usporedimo u oba jezika priložne odnose s instrumentalnim prijedlogom: *s vremenom, s obzirom; z biegiem czasu*, ili besprijedložnim oblikom u priložnoj funkciji: *trkom, diljem, noću, danju; biegiem, nocą, dniem*. Poljski jezik imenicama u instrumentalu ostvaruje i neke prostorne priloge: *gore* – *górá, dolje* – *dołem*. U hrvatskom su to valjda imenice u množini (*gore* kao prilog razlikuje se ipak naglaskom od množine *gore* u značenju *planine*, a *dolje* kao prilog naglaskom se razlikuje od zbirne imenice *dôljē*).

Prilozi u hrvatskom jeziku mogu imati i **oblik kao muški rod pridjeva**: raditi *automatski*, izgledati *muški*. U poljskom jeziku to nije moguće jer prilozi imaju svoj oblik: *pracować automatycznie, wyglądać męsko* (dok su

pridjevni likovi srednjega roda: *automatyczne, męskie*). Slično tim oblicima postoje u hrvatskome i priložni participi koji izvan konteksta izgledaju kao pridjevi srednjega roda: izgledati *iznenadujuće dobro*. To je poseban oblik koji se prilaže prilogu, slično kao *jako dobro, izuzetno pametno* i sl.

Postoji u hrvatskome stari oblik priloga sa zamjenicom u postpoziciji: *zimus, ljetos* u značenju *ove zime, ovoga ljeta*. Istu staroslavensku zamjenicu *-sъ* poljski jezik čuva u obliku *-ś* u prilogu *dziś*; dok je u hrvatskome ona proširena na više vremenskih priloga: *danas, jutros, večeras, zimus*, a može se pojaviti i ispred korijena, u prepoziciji: *sinoć*. Ta zamjenica ima, kako vidimo, i funkciju prijedloga kad se veže s imenicom u instrumentalu, tj. kad je u priložnom obliku.

Prilozi-sintagme mogu se u hrvatskom jeziku zamijeniti jednim leksemom, npr. *na drugi način = drugačije, drukčije*. U poljskom jeziku sličan je postupak, a dobiva se isto značenje: *w inny sposób = inaczej*. To omogućuje uporabu različitih stilskih vrijednosti u jeziku. Slično je i s prijedložnim oblicima priložnih odnosa u hrvatskom i poljskom jeziku: *na (u) početku* ili *početkom*; *z początku* ili *początkiem*.

Neke priložne zamjenice mogu se rabiti reduplicirano (s drugim prefiguriranim dijelom): *nikad zanikad; nigdy przenigdy*, a pojačana negacija postiže se drugim priložnim oblicima koji su naglašeni intonacijom: *nikad u životu; nigdy w życiu*.

I **usporedbe** mogu imati funkciju priložne oznake: osjećati se *kao riba u vodi* = osjećati se *ugodno*; napravio je *kao ni sebi ni svom* = napravio je *loše*; *czuć się jak ryba w wodzie* = *czuć się dobrze*; *możesz oszczędzić jak nigdy* = *możesz dużo oszczędzić*.

Postoje čitave **priložne rečenice** umjesto jednoga priložnog leksema, npr. *kad na vrbi grožđe rodi = nikada; kiedy kaktus na dłonie komu urośnie = nigdy*.

Potpuno **frazeologizirani priložni izričaji** poznati su u oba jezika: *ići komu naruku*, *ići komu niz dlaku*; *iść na rękę iść komuś pod włos* i takvi se frazemi moraju u rječnicima dodatno objasniti sinonimnima: pomagati komu *rado*, ponašati se *udvorno, dodvoravajuće*. Potonji prilog pokazuje da se priložni odnos može stvoriti i pomoću priložnoga participia.

U hrvatskom govornom jeziku čest je tip **priložnih složenica** kod kojih se korijen odvaja crticom: *kako-tako, manje-više, danas-sutra, kad-tad, navrat-nanos, pravo-krivo*. I poljski ih jezik poznaje, ali znatno rjeđe i pisano bez crtica (u Bralczykovu rječniku nema takvih primjera, u drugim rječnicima su zapisani ovako: *mniej <lub> więcej, prędzej czy później*). I u hrvatskome postoje oblici bez crtice, s veznikom: *sada ili nikada, prije ili kasnije*.

Od priloga se mogu tvoriti i imenice, npr. *koještarija* < *koješta*, *superiška* < *super*.

Složeni prilozi mogu biti sastavljeni od različitih vrsta riječi i javljaju se u oba jezika: *sutradan*, *svjetonazorno*, *kolikogod*; *światopoglądowo*, *skądinąd*, *ilekroć*.

U komunikaciji su prilozi neophodni za pokazivanje emocionalne obojivosti i modalnosti komunikatorovih postupaka, njihovo pozitivno ili negativno ocjenjivanje neke radnje odaje namjere komunikatora. Takvi se prilozi zato nazivaju *komunikacijskim ili pragmatičkim priložima*.

Cilj ovoga rada jest pokazati tvorbene mogućnosti komunikacijskih (pragmatičkih) priložnih odnosa u hrvatskom i poljskom jeziku metodom uspoređivanja i konfrontiranja.

3. Tvorba i značenje jednoleksemnih priloga

U poljskim gramatikama (npr. Bartnicka i Satkiewicz koje se bave tvorbom priloga) navodi se da se prilozi tvore od pridjeva kojima se oduzme rodni nastavak te da se na takvu pridjevnu osnovu dodaju nastavci (tj. formanti): *-e*, *-o*, *-a* ili *-u* (*ładnie*, *twardo*, *z dawna*, *po polsku*). Gotovo jednaki formanti postoje i u hrvatskome jeziku: *lijepo*, *gore*, *odavna*, *po svjetsku*). U hrvatskom jeziku formant *-e* u priložima rijedak je, češći je *-o*, dok je u poljskom jeziku obrnuto. Poljski zato poznaje tzv. *formy oboczne* (paralelne oblike formanata) pa se na istu pridjevnu osnovu mogu dodati formanti *-o* i *-e* (*miło // mile*, *wysoko // wysoce*, *daleko // dalece*) uz potrebne alternacije osnove kod dodavanja formanta *-e*. Međutim, te se paralelne forme razlikuju u primjeni i obilježnosti: prve su neutralnoga stila, a druge su obilježene visokim stilom (usp. Tokarski 1978:149).

Jednoleksemni se prilozi tvore sufikslnim, prefikslnim i prefikslnosufikslnim derivacijskim postupcima te kompozicijom.

Mogu imati strani ili domaći korijen (*absurdalnie*, *aktualnie*, *aktywnie*; *boleśnie*, *dozgonnie*; *apsurdno*, *aktualno*, *aktywno*; *bolesno*, *dosmrtno*; *spadzisto*, *obowiazkowo*; *koso*, *obvezatno*).

Katkada mogu imati dva ili više značenja: *astronomicznie*; *astronomski* ima prvo izravno značenje u astronomiji i drugo preneseno značenje ogromne količine. Vidimo da u hrvatskome prilozi mogu imati formant *-ski* koji ih ne razlikuje od pridjeva pa se značenje u tom slučaju mora tražiti u funkcionalnom tj. sintaktičkom kontekstu.

3.1. Sufiksadni prilozi

Prilozi se mogu tvoriti tako da se na korijen doda priložni oblik sufiksa, npr. *cjelovito* – *całkowicie*, no isto značenje može se iskazati i prefiksadno-sufiksadnim dodatcima na korijen: *potpuno* – *doszczętnie*, *zupelnie*.

Poljski prilozi mogu biti sufiksadno deminutivizirani i tada pokazuju smanjeno ili povećano obilježje radnje, usp. *biegusiem* < *biegiem*, *cichutko*, *cichusienko*, *cichuteńko* < *cicho*, *prościutko*, *prościusko*, *prościuteńko*, *prościusienko* < *prosto*, *taniutko*, *taniuteńko*, *taniusienko* < *tanio*. U hrvatskom jeziku nalazimo obično samo jedan oblik deminutiviziranoga priložnog lika, npr. *tihano* < *tih*, ali i više likova: *lagano*, *lagabno* < *lako*. (Imenica *laganica* napravljena je od istoga korijena, ali ne funkcionira i kao prilog, znači *pjesma iz zabavne glazbe*).

Deiktične priložne zamjenice imaju i u hrvatskome više likova: *maleno*, *majušno*, *maličko*, *malucno*, *malucko*, *malabno*, *maćo* < *malo*, usp. polj. *maciupcio*, *maciupenko*, *maleniko*, *malusko* < *mało*. Deiktične zamjenice *toliko*, *ovoliko* u hrvatskome imaju nekoliko deminutivnih sufiksadnih likova: *tolišno*, *tolicko*, *tolipecko*; *ovolišno*, *ovolicko*, *ovolicno*, *ovolipecno*, polj. *tycio* < *tyle*.

U poljskome i u hrvatskome postoje deminutivizirani deiktični prilozi koji se tvore od imenice sa značenjem sitnoga, maloga: *ździebko*, *ździebełko*, *ździebełeczko* povezano je s imenicom *źdźbło* (značenje: *vlat*, tj. nešto tanko i sitno, može se prevesti i prilogom *mrvic:u*).

Deminutivizacija se u poljskome postiže sufiksima koji su isti i za imenice (jer su to prilozi tvoreni od prijedloga i imenice). Funkciju umanjivanja imaju deminutivni oblici *troszkę*, *torszeczkę*, *troszeńkę*, *trosiunieczkę* < *trochę*. Oblik podsjeća na akuzativ imenice pa se konzultacijom poljskoga etimološkoga rječnika (Brückner) dolazi do imenice *trocha* koja nije promijenila značenje male količine, a povezana je i s hrv. i srp. *trošak*, *trošiti*. Postoji i oblik *po trochu* kojim se označuje ponavljanje radnje u malim količinama (*pomalo*). Hrvatski jezik poznaje augmentativni i deminutivni oblik: *mrvu* te *mrvičicu* u značenju male količine, dok je prvi stupanj deminutivizacije *mrvica* prestao funkcionirati kao umanjena iako ima deminutivni sufiks *-ica*.

Sufiks može biti i navezak koji ne mijenja vrstu riječi: *sad(a)*, *nikad(a)* (usp. Šipka, 2005), ali prefiksadni oblici *ponekad*, *pokatkad* mogu biti i bez navezaka.

Od priloga *super* (u značenju: *izvršno*) u žargonu se sufiksacijom dobiva oblik imenice koja može biti i u funkciji priloga: *superiška*.

Od imenice se mogu tvoriti sufiksadni prilozai, npr. *brzinski* < *brzina*, *automatski* < *automat*. Oni imaju isti oblik kao pridjevi pa se tek u sintaktičkom kontekstu mogu izdvojiti.

U dječjem jeziku rabe se sufiksadni **premorfemi** ili protomorfemi dodani priložnoj zamjenici: *takoc*, *ovakoc*, a poznati su u uzvicima: *hop-a*, *hop-s*, *hop-sa*, *hop-sa-sa*. U dijalektima i žargonu prisutni su premorfemi priloga mjesta: *ovde-k-a ovde-k-arac*, *ovde-k-arce*, *tu-k-a*, *tu-k-aj*, *dokle-n*, *otkle-n*, *odavde-n*, a mogu se naći i u drugim oblicima priloga, npr. *dakle-m*, *zbilja-m* i slično.

3.2. Prefiksadni prilozai

Prefiksadni prilozai mogu biti prijedložni izričaji čiji je prvi član prijedlog, veznik ili partikula, a drugi različite vrste riječi: prilozai (*ubrzo* – *wkrótce*), zamjenice (*negdje* – *gdzieś*, *nešto* – *coś*, *igdje*, *svagdje* – *wszędzie*), imenice (*nastranu*, *postrance*, *uskoro* – *z boku*, *za chwilę*, *naprečac* – *pochopnie*).

Nenadano, *iznenada* – *znenacka* opisuje vremenski prilog neočekivanog događaja i u oba jezika su to prefiksadni prilozai.

Kad se različiti prefiksi dodaju na isti korijen, dobiva se u hrvatskome novo priložno značenje: *imalo* (*choć trochę*), *zamalo* (*prawie, niedługo*), *umalo* (*prawie*), *premalo* (*za mało*), *domalo* (*prawie, niedługo*), *bezmalo* (*bezmała, niemal*).

Katkada se u hrvatskome dodaju i dvostruki prefiksi: *ponegdje* (*gdzieniegdzie, miejscami*), *pokatkad*, *ponekad*, *kad(i)kad* – (*czasem*).

Prefiks je čest u uzvičnim konstrukcijama priložnoga značenja: *doboga* (mnogo), *zaboga* (začudo, čudom – *na Boga*), *pobogu* (negacija: *što ti je?* – *na miły Bóg*). U poljskom se jeziku Bog piše odvojeno od prijedloga i velikim slovom: *na Boga*). U oba jezika pozdrav *zbogom* (*zbogiem*) leksikaliziran je i piše se zajedno s prijedlogom, a prijedlog s podliježe ozvučavanju. Prefiksadni prilog *nabrzinu* (žargonski oblik *na brzaka*) može imati i složeni oblik pojačanoga značenja: *na brzu brzinu* te smo ga svrstali u višeleksičku jedinicu.

U hrvatskom se jeziku može izdvojiti skupina prefiksadnih priloga koji se u poljskome pišu odvojeno ili funkcioniraju kao priložne zamjenice, npr. hrv. *igdje*, *išta*, *imalo*, *irole* (polj. *byle gdzie, wszędzie, byle co, chociaż trochę*), *makaršta* (*ma nemoj, bez veze*), *jašta* (*naravno, tako je*).

U hrvatskome jeziku naglasak može imati razlikovno značenje pridjeva ili priloga pa se tako lik *premalo* može naglasiti kao prilog na prvom slogu (*prèmalò*), a kao pridjev srednjega roda na predzadnjem slogu (*premałò*). U poljskom jeziku nema takvih mogućnosti jer se prilog svojim oblikom uvijek razlikuje od pridjeva srednjega roda (prilog: *za mało*, pridjev: *za małe*).

3.3. Prefiksarno-sufiksadni prilozi

Ovi priložni oblici imaju prefiks koji može biti partikula (*ne-*, *ma-*) ili, kao u poljskome, prijedlog (*po-*). Mogu imati uzvični ili imenički korijen: *netremice*, *netremično* (bez prestanka, neprestano), *ozbiljno* (zaista), *makako* (*kakobilo*), polj. *pochopnie* (naprečac, nepromišljeno, brzopleto).

Tvore se i dvostrukim prefiksom i priložnim sufiksom: *nepromišljeno* ili samo prefiksom negacije i sufiksom: *neviđeno*, *nepojmljivo*, *nevjerojatno*. Tako je i u poljskim prefiksarno-sufiksadnim priložima koji se tvore od pridjeva: *niepojętnie*, *niewidzialnie*, a postoji i kompozicijski prefiksarno-sufiksadni oblik: *nevjerodostojno* (polj. *niewiarygodnie*).

3.4. Kompozicijski prilozi

Kompozicijski prilozi tvore se spojem različitih promjenjivih vrsta riječi koje zajedno tvore priloge ili priložne odnose. Neki se likovi pišu zajedno, drugi odvojeno, treći s crticom.

Analiziramo ovdje primjere sa zamjenicom i veznikom, zamjenicom i imenicom, veznikom i partikulom, s dva priloga te s uzvikom i imenicom. Najprije navodimo hrvatski oblik, a u zagradi njegovo značenje te nakon crtice poljsku inačicu.

Prilog *štoviše* (*i ne samo to – malo tego*) ima značenje dodatnoga, proširenoga objašnjenja. *Itekako* (*jako, pogotovo – jeszcze bardziej, tym bardziej*) ima značenje naglašenosti kao i oblik sastavljen od veznika i partikule: *dapače* (*svakako – owszem*). Nijekanje i prijezir pokazuju zamjenica i partikula u liku *šta god* (*nikako, ni govora – nie ma mowy*), a značenje nekontinuiranosti čega na nekom području označuje prilog načinjen od dviju priložnih zamjenica: *gdjegdje* (*ponegdje – miejscami*).

Prilog i imenica tvore novi prilog: *brzopleto*.

Poseban oblik imaju dvočlani prilozi koji se u hrvatskome pišu s crticom, a u poljskome ona izostaje: *kad-tad* (*jednom svakako*), *hoćeš-nećeš* (*svejedno – chciał nie chciał*), *danas-sutra* (*ubuduće – kiedyś*), *dan-danas* (*do dana današnjega – po dziś dzień*), *manje-više* (*uglavnom – mniej więcej*), *koliko-toliko* (*donekle, otprilike – jako tako, ponieważ*), *skroz-naskroz* (*potpuno, sasvim – zupełnie*), *navrat-nanos* (*brzo, bezglavo – na łeb na szyję*), *ovdje-ondje* (*na raznim mjestima, mjestimice, tu i tamo – miejscami*), *tako-tako* (*osrednje, nekako – jakoś*), *pošto-poto* (*svakako, pod svaku cijenu – za wszelką cenę*), *Amo-tamo*, *gore-dolje* označuje priloge nervoznoga kretanja u dva smjera: tamo i natrag. Potonji prilozi mogu imati i funkciju podštapalice (čestoga

automatskoga ponavljanja, Pintarić 2002), kada gube funkciju priloga i postaju tzv. prazne riječi (*wyrazy puste* prema K. Pisarkowej, 1975).

Kad je nešto bez reda, neuredno, rabi se dvostruki prilog *zbrda-zdola* (*nasumično, nasumce, bez reda*), a u poljskome je to frazem – *robić coś bez ładu i składu*.

Ima i u hrvatskome primjera složenih priloga koji se pišu bez crtice: *kako tako* (*donekle – poniekađ*), *bilo kako* (*byle jak*), *kako komu* (*jak komu*), *kako koga* (*jak kogo*), *kako za koga* (*jak dla kogo*), *kako kada* (*prema prilikama, ovisi – zależy kiedy*), *kako god* (*svejedno, bilo kako – wszystko jedno, było nie było*), *tako nekako* (*tak jakoś*).

Oblik *jedva jedvice* (*ledwo ledwo*) iskazan je ponavljanjem prvoga priložnoga oblika, samo što je u hrvatskome njemu dodan još i sufiks, a njegova poljska inačica iskazana ponavljanjem istoga oblika pokazuje da se reduplikacijom može postići pojačano značenje priloga.

Postoje i dvočlani oblici koji umjesto crtice imaju veznik: *sad ili nikad* (*sad je vrijeme /hora/ – teraz lub nigdy*).

Priložni odnos *tu i tamo* (*mjestimično; povremeno – gdziegdzie, miejscami; czasami*) ima mjesno ili vremensko značenje.

Poseban tip priložnoga odnosa čine sastavnice s partikulom i imperativom u značenju negacije, odbijanja ili čuđenja: *ma daj, ma nemoj*. Poljski ekvivalent sastavljen je od neodređene i osobne zamjenice: *co(ś) ty!*

Postoje oblici s optativom, imenicom i glagolom pisani zajedno pa ih se može uvrstiti u jednoleksemne kompozite: *dabogda* (*neka Bog da komu što loše – bodajby*) – s funkcijom kletve te *datebogsacwva* (sastavljen od optativa, zamjenice, imenice u genitivu i glagola) uz koji ide i križanje, a znači nešto jako loše.

Imperativni prilog *sačuvajbože* u poljskom se jeziku piše odvojeno: *zachowaj Boże*, a istoga je priložnoga značenja kao hrvatski oblik (nešto strašno, grozno, užasno). Katkada se umeće i zamjenica *me* (*sačuvaj me, Bože od koga*) i tada ga možemo uključiti u višeleksemni frazem s odvojenim pisanjem leksemnih sastavnica. Niječni imperativ s vokativom, *nedajbože* u poljskome je se piše odvojeno, *nie daj Bóg*, s imenicom u nominativu te pripada skupini priloga-frazema. Oba primjera imaju priložno značenje neželjenoga.

Oblik sigurnoga nijekanje postiže se u hrvatskom jeziku pomoću partikule i priložne zamjenice: *makakvi* ili s veznikom i imenicom: *nigovora* (poljsko adekvatno značenje *nie ma mowy* nije prefiksana tvorevina, nego čitava rečenica pa stoga pripada drugoj skupini).

Priložni odnos uzvika i vokativa imenice *ajmemajko* pripada kompozicijskoj skupini, a u hrvatskom jeziku prema B. Tafri pišu se zajedno, kao jedna

riječ. No nalazimo i odvojeno pisanje: *ajme majko* (polj. *olaboga*). Ovaj primjer rjeđe ima priložno značenje čega lošega, groznoga (npr. To je bilo *ajme-majko*). Ako se piše odvojeno, ima uzvičnu, a ne priložnu funkciju. Poljski oblik s dva uzvika i imenicom u genitivu *olaboga* ima samo uzvičnu funkciju.

Prilog *dozlaboga* označuje pojačano obilježje čega i sastoji se od veznika, pridjeva i imenice u genitivu pisanih zajedno kao da je jedna riječ, a može se iskazati i jednom riječju: *jako*. Po svojoj strukturi to je višeleksemni prilog, ali ako se piše zajedno, možemo ga ubrojiti i u jednoleksemne kompozite.

4. Prilozi-frazemi

4.1. Priložne sintagme

Neki frazeolozi ovakve sintagme nazivaju *fonetskim riječima* (Menac, 2007; Fink-Arsovski 2003; Vidović Bolt 2011), no takav se termin odnosi prije svega na izgovor, a ovdje se radi o frazeologiziranom spoju priloga i dodatnoga leksema sa značenjem pojačavanja (koji se u nekim primjerima može izostaviti bez promjene značenja), usp. *na <brzu> brzinu* (jako brzo – *bardzo szybko*), *uz(a) <sve> to* (ipak – *nie mniej jednak*), *jedva <jedvice>* (s mukom – *ledwo ledwo*), *<ama> baš ništa* (ništa – *nic a nic*).

Postoje i drugi tipovi priložnih sintagmi, kod kojih se ne može ispustiti nijedna sastavnica, a zajedno imaju funkciju naglašavanja, dodatnoga pojačavanja: *nitko i ništa* – (nikogović – *kompletne zero*), *sve ili ništa* (jedan izbor – *wszystko lub nic*).

U primjeru *na jedvite jade* (jedva, teško – *ledwo ledwo*), u hrvatskom se jeziku ne može izostaviti nijedna sastavnica, a u poljskom se reduplicira osnovno značenje kao pojačanje.

Ovakve sintagme mogu se svesti i samo na jedan prilog, ali dodani leksemi pojačavaju prvotno značenje osnovnoga priloga.

Prilog može dodatno obilježiti neki drugi prilog kojemu povećava ili smanjuje obilježje: *całkiem dobrze* (*sasvim dobro*), a reduplikacija istoga oblika priloga, *całkiem całkiem*, može imati dva značenja (*baš potpuno, do kraja* ili *baš izvrsno, nije loše*).

4.2. Priložne usporedbe

Priložne su usporedbe toliko zastupljene u jezicima da je napravljen i hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema (Željka Fink-Arsovski sa suradnicima). Usporedbe služe da se nešto novo prisposodi sa starim slikama (nešto je kao X) te se tako novo razumije pomoću staroga. U Hrvatskom frazeološkom rječniku navedeno je 40 primjera usporedaba, no njih je znatno više, a

mnogi nastaju i u spontanom govoru kao kolokvijalizmi i inovacije. Jedna skupina usporedaba veže se semantički uz glagole, a druga skupina čini dio imenskoga predikata.

Postoje usporedbe s dvjema sastavnicama i u dvama analiziranim jezicima mogu imati različite slike, npr. *biti kao prst i nokat* (živjeti nerazdvojno – *żyć jak papużki nierozłączki*), *raditi kao ni sebi ni svom* (loše raditi – *robić jak majster-klepka, klepać byle jak, majstrować byle jak*).

Neke usporedbe mogu biti jednake u hrvatskom i poljskom jeziku: *reći kao prijatelj prijatelju* (reći iskreno – *powiedzieć jak przyjaciel przyjacielowi*), a neke mogu imati više sinonimnih relacija s različitim redom sastavnica: *razlikovati se kao nebo i zemlja, kao dan i noć* (jako se razlikovati – *różnić się jak niebo a ziemia, jak noc a dzień*).

Druge usporedbe nalaze se uz zamjenicu i tvore dio predikata: *nešto je kao bog i šeširdžija (kao dan i noć)* (nešto je različito, suprotno – *coś jest jak noc i dzień*). U hrvatskome su isti oblici kao pridjevi i prilozi, čak i kad se prevede njihovo značenje, a to je stoga što srednji rod pridjeva ima isti oblik kao i prilog. U poljskome to nije moguće; jer prilozi imaju drukčiji oblik, npr. sr. rod *szczere dziecko jak ...* razlikuje se od priložnoga oblika *powiedzieć szczerze jak...*

4.3. Priložni pragmafrazemi

Priložni pragmafrazemi uvijek su povezani s glagolom kojemu pridaju dodatno pojačano značenje, usp. *odrezati/prerezati u korijenu* (potpuno skršiti, slomiti do kraja – *wyciąć w pień / do cna*), *nemati ništa pod milim Bogom – nie mieć nic a nic*.

Neki se priložni frazemi mogu zamijeniti glagolom koji u sebi sadrži priložni korijen, npr. *skinuti do gola* – (*razgolititi* do kraja, posvema *ogoliti* – *rozebrać do naga – obnażyć*).

Dijelovi frazema mogu imati stalan red riječi, npr. *biti čija slika i prilika* (a ne *prilika i slika*, Menac 2007:12), *biti na čiju sliku i priliku*, *teče gdje med i mlijeko* (a ne *mlijeko i med*, iako je u engleskome obrnuto: *milk and honey*). Iz ovih se primjera vidi da u ovim dvočlanim priložnim oblicima prvi biva jednosložan, a drugi dvosložan i ne mogu se zamijeniti jer bi to narušilo zvukovno pravilo *od kraćega prema dužem*.

Ovi pragmafrazemi mogu zamjenom glagolskoga lika uz dodatak subjekta tvoriti rečenicu ili surečenicu. To su pragmafrazemi s glagolom-predikatom koji ima osnovni infinitivni oblik, a ugradnjom u složenu rečenicu dobiva određeni osobni i vremenski oblik (npr. *potucati se od nemila do nedraga, hodati od vrata do vrata* – tražiti što bez rezultata, polj. *chodzić od Annasza do*

Kajfasza; postići što na jedvite jade – postići što vrlo teško, teškom mukom, polj. *osiągnąć coś z wielkim trudem; biti Bogu iza leđa, iza nogu, gdje je vrug rekao laku noć* – biti jako daleko, polj. *pójsć tam, gdzie diabeł mówi dobranoc*).

Ako se glagol u infinitivu zamijeni osobnim oblikom, frazem *braniti se sa slobode* može postati potpuna rečenica koja odgovara na priložno pitanje *kako se braniti* (Brani se /on se brani/ sa slobode), polj. *odpowiadać się z wolnej stopy*. Ako pak priložni oblik *sa slobode* dodamo imenici, on postaje pridjevom (obrana *sa slobode* – *kakva* obrana).

4.4. Priložne surečenice i rečenice

Priložne rečenice mogu imati funkciju surečenica ili se mogu uklapati u različite rečenice poput poslovice. Često imaju i pragmatičku funkciju emotivnosti. Tako oblik *danas jesmo, sutra nismo* označuje pragmafrazem prolaznosti.

Posebni su rečenični početci u tekstovima bajki, npr. *Iza devet mora i devet gora živio jednom jedan kralj...*, polj. *Za górami, za lasami, żył był król ...*

Pragmatičku funkciju surečenica imaju i oblici *kako bilo da bilo, bilo kako bilo*, no oni imaju i funkciju zaključnih tekstovnih konektora (usp. M. Velčić) kojima počinje posljednji, zaključni dio teksta.

Pragmafrazemska rečenica uz gestu slijeganja ramena, *kako je da je*, ima značenje upitne rečenice: *što se može?* tj. ukazuje na nemoćnost djelovanja i mijenjanja stvarnosti.

Pragmafrazemsko pitanje *što ti je?* može biti zamijenjeno pitanjem *jesi li poludio? Jesi li ti normalan?* ili *što to govoriš?*, što dubinski nosi priložno značenje: *govoriš glupo, nesuvislo*.

Kao što se vidi iz primjera, priložne surečenice ili rečenice imaju okoštali oblik pa se po tome razlikuju od pragmafrazema iz prethodne skupine.

5. Zaključak

Prilozi i priložni odnosi koje smo analizirali čine jedinice pragmatike (pragmalingvistike) pa se mogu zvati i komunikacijskim priložima, što znači da se njima služimo za ostvarivanje naših emotivnih, modalnih i ilokutivnih izričaja u komunikaciji (Awdiejew 1984).

Osnovna funkcija priloga je obilježavanje radnje glagola. Stoga prilozi u sintaksi stoje uz glagole predikate, ali mogu biti i dijelovi predikata (koji tada ne možemo nazvati imenskim predikatom: *to je dobro; to bolje*). Prilozi često opisuju i imenske vrste riječi, najčešće pridjeve ili zamjenice: *jako dobro, mnogo toga*, a rjeđe i imenice (*skoro genij; prawie geniusz*).

Pravi prilozi podložni su stupnjevanju kao tvorbenoj kategoriji, (*dobar – bolji – najbolji; dobry – lepszy – najlepszy, vrijedan – vrijedniji – najvrijedniji*;

pilny – pilniejszy – najpilniejszy) za razliku od „neserijskih priloga“ ili priložnih oznaka (*wvis – w górę*).

Kako jezik nije isto što i matematika, ne mogu se u pisanju priloga i priložnih oblika primijeniti jedinstveni pravopisni kriteriji. Zato se neki višeleksemski priložni odnosi pišu jednom zajedno (*naiime, nasuprot*), a drugi put odvojeno (*na primjer*). Poljska je ortografija dosljednija pa najčešće takve priložne jedinice piše razdvojeno, sve dok se tako ne leksikaliziraju da ih se ne prepoznaje kao složene oblike.

Pravi prilozni tvore se od pridjeva, dok su „neserijski“ prilozni (koje smo nazvali priložnim oblicima) složene jedinice sastavljene od različitih vrsta riječi. Prvi dio u takvim oblicima sastoji se od nepromjenjive vrste riječi (prijedlog, partikula, zamjenica), a drugi dio ima neku promjenjivu vrstu riječi, često imenicu, zamjenicu ili broj (*bez obzira, nenamjenski, najbolje, koješta, pojedinačno*). Sintaktički priložni oblici mogu stajati samostalno kao rečenice, mogu biti uključeni u rečenicu ili se sastoje od surečenice (*bilo kako bilo, što jest – jest, bogtepitaj*).

Kao pragmatičke jedinice prilozni su neophodni u komunikaciji radi iskazivanja emotivnog i modalnog odnosa govornika prema ljudima, sadržaju i okolini. Njima se pokazuje pozitivan ili negativan odnos govornika prema izrečenome. Tako se mogu stvoriti različita semantička polja priloga: *negativan odnos prema kvaliteti radnje (apsurdno; absurdalnie), istovremenost govora i radnje (aktualno; aktualnie, istovremeno; jednocześnie), potvrđivanje i slaganje (izvorsno; świetnie), djelomičnost (djelomično; częściowo), vječnost (dosmrtno, vječno; dozgonnie), osjeti i osjećaji (apatično; apatycznie), pozitivan ili negativan odnos prema izgledu (božanstveno; bosko, grozno; makabrycznie), pozitivni ili negativni postupci (divno; cudownie, iritirajuće/iritantno; denerwująco), pozitivan ili negativan odnos prema radnji (nepogrješivo; bezbłędnie, suprotno; sprzecznie), samilost (slabašno; krucho, niejako; bezbronnie), zvučan ili bezzvučan način govorenja (bešumno; bezszmerowo, grmeći; grzmiąco), način kretanja (trkom; biegiem, munjevito; błyskawicznie), način ponašanja (karizmatično; charyzmatycznie, lakomo; chępliwie), oblik (kwadratno; kwadratowo, bezoblično; bezkształtnie), način pripremanja hrane (bečki; po wiedeńsku), povećan ili smanjen stupanj čega (vraški; diabelnie, prohladno; zimnawo), odnosi u prostoru i vremenu (u početku, początkom; na początku, początkiem, blizu; blisko, širom; na oścież), uzaludnost (uzalud; nadaremnie), tekstovni poveziivači (naiime; mianowicie, ranije rečeno; wyżej wymienione) itd.* No to je vrlo opširna tema i ovdje nema mjesta za njezinu posebnu obradu.

Ovaj članak predstavlja samo nacrt za temeljitu obradu priloga i priložnih odnosa koji su formalno i tematski neobično raznoliki i neobično frekventni

u jeziku. Općepoznato je mišljenje da se nijedna rečenica ne može iskazati da se ne pokaže govornikov odnos prema iskazu, a taj odnos upravo se iskazuje priložima i priložnim odnosima. Primjeri koje smo odabirali pokazuju veliku sličnost poljskoga i hrvatskoga jezika.

Literatura

- Anić, Vladimir (2003): *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Awdziejew, Aleksy (1984): Klasyfikacja funkcji pragmatycznych. *Polonica IX*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Ossolineum, str. 53–88.
- Babić, Stjepan (1986): *Tvorba riječi u hrvatskom jeziku*, Zagreb: JAZU – Globus.
- Bartnicka, Barbara i Halina Satkiewicz (1990): *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Benešić, Julije (1949): *Hrvatsko-poljski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Bralczyk, Jerzy (2005): *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*. Warszawa: PWN.
- Brückner, Aleksander (1957): *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Dobrzyńska, Teresa (red.) (1986): O metapredykatywnej funkcji niektórych partykuło-przysłówkowych wyrażen w strukturze tekstu. In: *Teoria tekstu*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: PAN, str. 139–148.
- Fink-Arsovski, Željka (2006): *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema* (poljske primjere prevela Agnieszka Spagińska-Pruszk sa suradnicom Ivanom Vidović Bolt). Zagreb: Knjigra.
- Grybosiova, Antonina (2007): O funkcji kwalifikatorów metajęzykowych w rozmowach medialnych. In: *Potoczność a zachowania językowe Polaków*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, str. 147–152.
- Jędrzejko, Ewa (1988): Uwagi o pewnym typie przysłówek modalnych. *Folia Philologica Jugoslavo-Polonica*, sv. 1. Skopje, str. 92–101.
- Jędrzejko, Ewa (1984): Semantyczna struktura predykatów uczuć a konstrukcje pytajne. *Polonica X*, str. 149–157
- Klemensiewicz, Zenon (1968): *Zarys składni polskiej*. Warszawa: PWN.
- Komorowska, Ewa (1992): Analiza semantyczno-pragmatyczna przysłówka *sovsem* (na materiale języka rosyjskiego). *Rozprawy i studia T. (CLXXXVIII) 114*, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński.
- Menac, Antica (2007): *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Menac, Antica, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin (2003): *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Moguš, Milan i Neda Pintarić (2002): *Słownik polsko-chorwacki*. Zagreb: Školska knjiga.
- Palić, Ismail (2008): Izražavanje načina (kvalitete). In: *Način u jeziku / Književnost i kultura pedesetih, Zbornik radova 36. seminara Zagrebačke slavističke škole*, str.15–26.
- Pintarić, Neda (2010): *Osjetilnost u jeziku*. Zagreb: FFPress.
- Pintarić, Neda (2002): *Pragmemi u komunikaciji*. Zagreb: FFPress.
- Pisarkowa, Krystyna (1975): *Składnia rozmowy telefonicznej*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: PAN, Instytut Języka Polskiego.
- Popiołek, Barbara i Magdalena Dyras (2008): *Kieszonkowy słownik (chorwacko-polski i polsko-chorwacki)*. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.

- Pranjković, Ivo (2008): Načinska i poredbena značenja. In: *Način u jeziku / Književnost i kultura pedesetih, Zbornik radova 36. seminara Zagrebačke slavističke škole*, str. 27–36.
- Raecke, Jochen (2010): Tvorba riječi – lingvistička disciplina u potrazi za svojim izgubljenim predmetom. *Peti hrvatski slavistički kongres, Rijeka, 7. 10. 2010., zbornik sažetaka*, str. 74.
- Silić, Josip (2008): Sredstva izražavanja načina u hrvatskome jeziku. In: *Način u jeziku / Književnost i kultura pedesetih, Zbornik radova 36. seminara Zagrebačke slavističke škole*, str. 11–14.
- Skorupka, Stanisław (1974): *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Šipka, Danko (2005): *Glosar tvorbenih formanata*. Drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Alma.
- Tafra, Branka i Petra Košutar (2009.): Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* br. 67, str. 87–107.
- Tokarski, Jan (1978): *Fleksja polska*. Warszawa: PWN.
- Topolińska, Zuzanna (1983): Z zagadnień semantycznej i syntaktycznej interpretacji przysłówków. *Polonica* IX, str. 163–168.
- Velčić, Mirna (1983): *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vidović Bolt, Ivana (2011): *Zoonimska frazeologija I*. Zagreb: Sveučilišna naklada.